

Zaključci hrvatskih sabora i njihova sankcija za prva tri Habsburgovca.

(1527—1608.)

Za prva tri Habsburgovca (Ferdinanda I., Maksimilijana i Rudolfa) sabori su se kraljevina Hrvatske i Slavonije vrlo često sastajali: ne samo svake godine, nego i po više puta u jednoj godini. Sabor je bio na okupu jedan, dva dana, a koji put i po više dana, te je stvarao zaključke ili članke (articuli) najrazličitijega smjera i sadržaja.

Vrlo je raširena tvrdnja, da tim zaključcima ili člancima (articuli) hrvatsko-slavonskih sabora nije trebalo kraljevske sankcije, kao primjerice člancima ugarskih sabora, nego da su već po tom vrijedili kao zakoni, što ih je naš sabor prihvatio i unio u svoj zapisnik (protokol), ovjerovljen i potkrijepljen pečatom kraljevine Slavonije.

Meni je ta tvrdnja vazda nekako čudna bila. Neshvatljivo mi je bilo, da bi u monarhičnoj državi vrijedilo kao zakon ono, što je naprosto zaključio sabor, a nije odobrio i potvrdio također i kralj. Pa to još za vladanja Habsburgovaca, koji su vazda najbudnije pazili na svoja prava i krunska prerogativa!

Baš ta tvrdnja nekih naših historičara i državoslovaca dala je opet povoda drugoj tvrdnji, da hrvatskoslavonski sabori nijesu u opće bili *zakonodavni* sabori, nego naprosto *upravni* zborovi, koji su rješavali tek administrativne poslove, pa zato njihovim zaključcima nije ni trebalo kraljevske sankcije, jer nijesu imali ni da budu kakvi zakoni.

Dne 8. travnja 1584. sastao se je u varoši Gracu kod Zagreba hrvatsko-slavonski sabor, na kojem je kraljevski povjerenik staležima i redovima predstavio i uveo *novoga bana Tomu Erdeda*, koji je tom prigodom položio svečanu bansku prisegu. Taj *instalacijoni* sabor trajao je pet dana, te stvorio mnogo zaključaka za obranu kraljevstva. Nadalje je ban imenovao i staležima predstavio svoga banovca ili podbana Ivana od Zaboka, koji je također položio u saboru običajnu prisegu. Još su staleži zaključili, da se na Kupi kod Bresta podigne nova utvrda i t. d. Opsežni zapisnik toga sabora završuje se ovako: „Atque haec sunt, quae fideles status et ordines regni Sclavoniae . . . publico voto decreverunt et concluserunt; supplicantes suae sacrae maiestati demisse, *dignetur sua sacra maiestas praenotatos universos articulos publicae constitutionis fidelium suorum subditorum, per eosdem unanimi voto conclusos, clementer acceptare et confirmare, regiumque suum consensum*

*illis adhibere*¹. Trebalo bi ustanoviti, da li je zaista kralj Rudolf artikule ovoga sabora od 8—13. travnja 1584. potvrdio i potvrđene staležima povratio.

Iste godine 1584. sastao se je ponovo sabor hrvatsko-slavonski 20. rujna u varošu Gracu kod Zagreba. I taj sabor zatražio je, da se njegovi zaključci podastru kralju Rudolfu na potvrdu (sankciju). Saborski zapisnik svršava se ovim riječima: „Atque haec sunt, quae praefati status et ordines regni in praesenti generali congregatione illorum per quosvis firmiter observandum concluderunt, *articulosque praemissos sigillo regni publico obsigillando, sacraeque caesareae et regiae maiestati pro confirmatione illorum transmittenda curaverunt*“².

Dne 7. prosinca 1596. sastao se je u Zagrebu hrvatsko-slavonski sabor, na kojem bi Ivan Drašković nakon smrti svoga druga, zagrebačkoga biskupa Gašpara Stankovačkoga po kraljevskoj odredbi proglašen i primljen za jedinoga i potpunoga bana (pro integro bano). I tom prigodom stvorio je sabor neke zamašne zaključke. U saborskom protokolu čitamo uz ino: „Postremo cum in omnibus regnis, ac etiam in hoc regno, iste usus **antea fuerit**, ut non tantum disturbiorum temporibus, sed et foelicissimis *statuta et constitutiones regnicolarum a sua maiestate confirmarentur; necessarium videtur statibus, ut a domino bano praeteritae congregationis et praesentis, sub uno dato expediti, ad confirmandum suae maiestati, cum declaratione articulorum de exactionibus restantiarum ac non praestitorum laboratorum Poseniensium, exindeque pro tripla occupatorum bonorum reoccupantium poena, articuli mittantur*“³.

Iz ovih podataka razabire se jasno, kako hrvatsko-slavonski sabor više puta sam izrijekom traži, da se njegovi zaključci podnesu kralju na sankciju. To se ipak nije događalo vrlo često; redovito je sabor svojim ugledom i vlašću tražio pribaviti valjanost i priznanje svojim zaključcima. Tada se i svršava saborski zapisnik zgodnom formulom, kojom se to izražava. Takove su formule: „Quae praemissa et quaevis praemissorum singula, per status et ordines regni firmiter et inviolabiliter observanda, status et ordines ipsi, sigillo ipsorum publico communiri voluerunt“ — ili: „In quorum omnium praemissorum robur et firmitatem perpetuam, praesentes articulos ipsorum, modo, quo supra, unanimi voto statutos, sigillo ipsorum authentico obsignari et communiri fecerunt“ i t. d.

Po izloženom nema dakle ni najmanje sumnje, da su staleži hrvatsko-slavonski sami naročito tražili, da se stanoviti zaključci nekih njihovih sabora podastru kralju na potvrdu ili sankciju, pa da su onda ti saborski artikuli zaista i šiljani kralju na potvrdu. No imade li takovih kraljevskih sankcija, i u kojem su obliku izdane?

U tom pogledu treba razlikovati dvije periode: doba od 1527—1567., i onda doba od 1567—1608.

U prvo doba (1527—1567.), naime za kralja Ferdinanda i prve tri godine Maksimilijanove, čini se prema poznatomu materijalu, da kralj nije podavao u određenom obliku sankcije artikulima hrvatskih i slavonskih sabora. Sabor je budi hrvatski, budi slavonski, pa i zajednički hrvatsko-slavonski po svojim poklisarima (nuncii regni)

¹ Fraknói V., Monum. comit. regni Hungariae VII. str. 453.

² Nav. dj. VII. str. 462.

³ Nav. dj. VIII. str. 540—541.

šiljao kralju u obliku predstavke svoje zaključke, na što je kralj u odgovoru (re-sponsum) na tu adresu pojedine saborske zaključke ili odobrio ili otklonio ili svoje prigovore (primjedbe) stavljao. Tako je primjerice hrvatski sabor u Cetinu 27. travnja 1527. poslao po svojim poklisarima Bernardu Tompiću i Mihajlu Skobliču svoju adresu sa stvorenim zaključcima (legacio sive oracio), na što je Ferdinand u lipnju dao odgovor od petnaest točaka, i to onim redom, kako su zaključci priopćeni u predstavci¹. Jednako je i sabor slavonski, sastavši se na koncu srpnja 1529. u Zagrebu, podastro kralju svoje artikule, na koje je kralj 16. studenoga posebnim pismom odgovorio². Tako isto postupalo se g. 1530. sa zaključcima hrvatskoga sabora, pa i godine 1535.³

Zanimljivo je, kako se je postupalo prigodom slavonskoga sabora, koji je 15. travnja 1537. bio na okupu u Križevcima. I ovaj je sabor podastro kralju svoje artikule, na koje je kralj odgovorio 2. svibnja iz grada Praga; no mjesec dana poslije toga, nekako u mjesecu lipnju, potvrdio je kralj povrh toga posebnim pismom saborske zaključke. U tom pismu čita se uz ino i ovo: *Vidimus articulos constitutionum, quas in dieta . . . confecistis; probamus eas, laudamusque, nil in illis tale videntes, quod non bonum, quodve ad publicum vestrum commodum non esset ordinatum*⁴. To je prvi i posljednji put, što se je dosad za vladanja Ferdinandova našlo, te se može smatrati sankcijom, kojom se *općenito* svi članci saborski *nasploh* odobravaju, dotično potvrđuju. No kako nam svi saborski spisi iz vremena Ferdinandova još nijesu poznati, nije isključeno, da bi se još nešto slično moglo naći. Uza sve to čini se, da se ni za vladanja njegova, kao ni kroz prve tri godine kralja Maksimilijana nije rabio *stanovit ili određen obrazac ili formula*, kojom bi se artikuli hrvatsko-slavonskih sabora potvrđivali. Takova se formula javlja prvi put g. 1567.

Na saboru u Zagrebu od 21. rujna 1567. biše predstavljeni i instalovani novi bani hrvatski Juraj biskup Drašković i knez Franjo Frankapan Slunjski. Na istome saboru priopćeno bi staležima, da je kralj Maksimilijan sebi pridržao za buduće vrijeme sazivanje hrvatsko-slavonskih sabora onako, kako je to vrijedilo u Ugarskoj. U buduće dakle ne će se više hrvatsko-slavonski sabor sastajati na banov poziv (ex edicto bani), nego na izravni kraljev poziv, kako je to bivalo u Ugarskoj. Ali staleži hrvatsko-slavonski opirali su se toj novotariji, i jer se je očito protivila slobodi kraljevina Hrvatske i Slavonije, i jer nijesu kraljevi nikada ili rijetko dolazili u te kraljevine, nego su sve dali vršiti po banovima i svojim službenicima. Stoga mole kralja, neka i dalje dozvoli banovima sazivati sabore hrvatsko-slavonske, kako se je to zbivalo za njegovih predšasnika. Zato će banovi vazda kralja prije obavješćivati o sazivu sabora i o predmetima, o kojim bi se imalo na njemu raspravljati; nadalje će staleži i čitavo kraljevstvo smatrati za pravovaljano samo ono (naime artikule), što će kralj milostivo potvrditi⁵. Zaključak ili članak saborski o svemu tomu glasi doslovce ovako: „Intellexerunt praeterea status et ordines praescripti, fideles subditi suae caesareae Maiestatis, indictionem et publicationem dietae seu conventus horum regnorum, instar regni Hungariae, sibi reservasse. Cum autem statibus et ordinibus, suae sacrae caesareae Maiestatis fidelibus, libertati apertissime id derogare videtur, neque horum

¹ Fraknói V., Monum. comit. regni Hungariae I. str. 169—184.

² Nav. dj. I. str. 242—246.

³ Nav. dj. I. str. 302—306. i 623—632.

⁴ Nav. dj. II. str. 200—201.

⁵ Nav. dj. V. str. 511.

regnum conditio cum Hungaris conferenda sit, maxime cum Maiestas sua in Hungaria frequentius personaliter existat, huc vero reges Hungariae aut nunquam, aut admodum rare venire soleant, sed omnia per medium banorum et officialium suorum peragere soleant et dignentur; idcirco supplicant humillime, Maiestas sua caesarea, ingruente summa necessitate regnum istorum, huiusmodi conventum dominis banis, instar aliorum banorum, tempore divorum regum Hungariae praedecessorum suae Maiestatis caesariae, libere iudicare (indicare) et pronunciari facere clementer admittat; hoc sibi clementer persuadendo, quod neque ipsi, neque regnum praescriptum aliud pro rato sint habituri, nisi quod per suam sacratissimam Maiestatem clementer fuerit confirmatum. Quemadmodum sacra eius Maiestas caesarea ipsos banos in veteri consuetudine, indicendae regnicolis illorum regnum suorum dietae clementer conservare velle, sese benigne obtulit; dummodo semper a banis ipsis hac de re prius admoneatur, et quarumnam rerum tractandorum causa generalis ipsa dieta indicenda sit, edoceatur“.

Staleži kao da su sigurni, da će kralj ovu njihovu molbu prihvatiti, pa zato kao posljednji članak sabora iznose svoju drugu molbu, da bi kralj sve artikule ovoga sabora potvrdio, te ih onako potvrđene njima opet povratio. Taj posljednji zaključak glasi doslovce: „Supplicant praeterea status ordinesque praescripti sacrae caesariae et regiae Maiestati, domino illorum clementissimo, humillime, ut praescriptos articulos eodem conventu, communibus ipsorum votis ac pari et unanimi consensu conclusos, ac universos et singulos eos articulos omniaque et singula in eis contenta, ratos, gratos et acceptos habere, suumque regium consensum illis praebere, autoritateque sua regia clementer acceptare, approbare, et confirmare, ac statibus et ordinibus fidelibus suis praescriptis, quamprimum clementer remittere dignetur“¹.

Kralj Maksimilijan udovoljio je molbama hrvatsko-slavonskoga sabora, te je njegovim zaključcima podijelio u određenom obliku svoju kraljevsku sankciju. Za formular ili obrazac sankcije izabran bi onaj, koji je dosad i poslije rabio za potvrđivanje artikula ugarskih sabora, te su po tom sankcijonirani hrvatsko-slavonski saborski zaključci primili posve oblik ugarskih dekreta. Prema tomu sastoji kraljevski dekret sa sankcijoniranim hrvatsko-slavonskim saborskim artikulima od tri dijela:

1. od *uvoda*, u kojem kralj obznaniuje, da je primio artikule hrvatsko-slavonskoga sabora s molbom, da sve te artikule zajedno i pojedince prihvati, primi i potvrdi;

2. od *doslovnoga teksta svih artikula*;

3. od *zaključka* zajedno sa *sankcijom*. Taj zaključak sa sankcijom glasi u spomenutom dekretu od g. 1567. ovako: „Nos igitur, praemissa supplicatione fidelium subditorum nostrorum, dominorum et nobilium, caeterorumque statuum et ordinum regnum nostrorum Croatiae et Slavoniae clementer admissa, *praedictos universos et singulos articulos* praesentibus litteris nostris de verbo ad verbum inseri et inscribi fecimus. Eos denique ac omnia et singula in iis contenta, *ratos, gratos et accepta habentes, eisdem regium nostrum consensum benevolum pariter et assensum praebuimus, illosque et quaevis in eis contenta, autoritate nostra regia, acceptavimus,*

¹ Fraknói V., Monum. comit. regni Hungariae
V. str. 514.

*approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus; harum nostrarum vigore et testimonio literarum. Datum in civitate nostra Vienna penultima die mensis Novembris, anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo septimo, regnorum nostrorum Romani quinto, Hungariae et aliorum quarto, Bohemiae vero decimo nono. Maximilianus . . . Joannes Listhius*¹.

Artikuli dakle hrvatsko-slavonskoga sabora od 21. rujna 1567. dobili su kraljevsku sankciju 29. studenoga iste godine, i to u svečanom obliku prema obrascu ili formularu za ugarski sabor. Hrvatsko-slavonski obrazac sankcije od g. 1567. razlikuje se od istodobnoga ugarskoga samo po tom, što mu manjka ova jedina stavka: . . . „offerentes nos clementer, quod praemissa omnia in omnibus punctis clausulis et articulis, tam nos ipsi inviolabiliter observabimus, quam per alios omnes fideles officiales et subditos nostros, cuiuscunque status et conditionis existant, observari faciemus.“ Zašto je tu ispuštena baš ova stavka, kojom se kralj obvezuje, da će potvrđene artikule sam neoskvrnjeno obdržavati i nastojati, da ih svi njegovi službenici i podanici obdržavaju, ne mogu se dosjetiti.

Iza g. 1567. pa do g. 1608. našao sam do sada više primjera, gdje je kralj gore izloženim načinom svečano sankcijonirao zaključke hrvatsko-slavonskih sabora. Evo ih redom:

1. Dne 2. lipnja 1569. sankcijonira kralj Maksimilijan u Beču artikule hrvatsko-slavonskoga sabora od 8. svibnja iste godine. Zanimljivo je, da u toj sankciji imade stavka: „offerentes . . . observari faciemus“, koja je u sankciji od g. 1567. ispuštena². U spomenutom saboru od 8. svibnja 1569. izabrali su staleži novoga protonotara i viceprotonara.

2. Dne 19. svibnja 1571. potvrđuje kralj Maksimilijan posebnim dopisom artikule hrvatsko-slavonskoga sabora od 5. travnja iste godine. U rečenom dopisu nijesu uvršteni dotični artikuli³.

3. Dne 9. travnja 1578. potvrđuje kralj Rudolf u Požunu običnim načinom artikula hrvatsko-slavonskoga sabora od 5. veljače iste godine prigodom instalacije bana Krste Ungnada. Izvornik čuva se među saborskim spisima (acta congregationum) u kr. zemaljskom arhivu u Zagrebu.

4. Dne 16. siječnja 1608. potvrđuje kralj Rudolf u Pragu naknadno neke članke hrvatsko-slavonskoga sabora od 5. srpnja 1604. (Zemaljski arhiv u Zagrebu, Protocolla congregationum I. 667—673).

5. Dne 6. prosinca 1608. potvrđuje kralj Matija II. ponovno iste članke od g. 1604.

Nema sumnje, da su jednakim načinom potvrđeni artikuli i drugih nekih sabora hrvatsko-slavonskih, kao oni od g. 1584. (2./IV. i 20./IX.) i 1596.; ali ti su kraljevski dekreti ili zametnuti ili propali.

Vj. Klaić.

¹ Fraknoi V., Monum. comit. regni Hungariae V. str. 515.

² Nav. dj., V. str. 537—544.

³ Zemaljski arhiv u Zagrebu. Protocolla congregationum I.

⁴ Mimogred budi spomenuto, da su i kasnije zaključci sabora hrvatsko-slavonskih dobivali

kraljevu sankciju. Evo za to primjera: Ferdinand II. potvrđuje 8. I. 1636. u Beču 39 artikula nekih hrv.-slav. sabora od g. 1609. do 1635. Leopold I. potvrđuje 17. VIII. 1681. u Bečkom Novom mjestu 20 artikula nekih hrv.-slav. sabora od g. 1643. do 1681.